

A VÉGELSZÁMOLÁS HELYE ÉS SZEREPE A GT-BEN

I. BEVEZETÉS

Az 1988. évi első Gt. a végelszámolást a 47-54. §-okba szabályozta, vagyis nyolc szakaszban. E szám mögött viszont látni kell azt is, hogy a nyolc szakasz közül egyetlen egy rendelkezik négy bekezdéssel, egy szakasz csupán egyetlen mondatból áll és általánosságban a megfogalmazást tekintve a törvény szövege rövid és tömör.

Az 1997. évi második Gt. a kérdéssel az 53-58. §-okban csupán hat szakaszban foglalkozott. Ez viszont csak látszólagos csökkenés, hiszen 1991 óta a végelszámolás szabályai a csődtörvényben nyertek elhelyezést, ahol a kérdéskörrel a 65-től 79-ig tartó szakaszok foglalkoztak, vagyis 15 § (a második Gt. és a Cstv. §-számaikat összeadva máris 21-nél tartunk és a helyzetet tovább súlyosbítja az a tény, hogy a Cstv. megfogalmazásában nem ritka az öt bekezdésből álló § sem és általában egy-egy bekezdés mondat száma is jelentősen megemelkedett).

Hatályos Gt-nk már nem tartalmazza a végelszámolást, ez egyébként átkerült – dogmatikailag nagyon helyesen – a cégtörvénybe, ahol viszont már a 94-118 szakaszig találkozunk a jogintézmény szabályozásával.

Láthatjuk tehát, hogy a 20 évvel ezelőtti kiinduló ponttól a szakaszok száma dinamikusan emelkedett, a jogalkotó mondanivalója egyre nagyobb lélegzetűvé vált. Ha a jogban a mennyiségi szemlélet valamilyen pozitív hatást is ki tudna fejteni, akkor ennek a jelentős növekedésnek akár még örülhetnénk is, a probléma viszont az, hogy a jog a társadalomtudományok azon ága, ahol nagyon csínján kell bánni a mennyiségi mutatók megítélésével. Közismert tétel, hogy a túlszabályozottság sok egyéb káros hatása mellett erőteljes lehetőséget biztosít a normaszövegek látszólagos betartása mellett azok tényleges kikerülésére.

II. A JOGINTÉZMÉNY GT-BE VALÓ BEKERÜLÉSÉNEK MÓDJA

Közismert, hogy a gazdasági társaságok vonatkozásában a végelszámolás intézményét az 1988. évi VI. törvény (továbbiakban Gt.) vezette be. A törvény

kodifikációs munkálatai során mindenekelőtt azt a problémát kellett megoldani, hogy a korabeli szervezetekre vonatkozó jogszabályok gazdálkodási formaként külön-külön, egymástól lényegében eltérő tartalommal rendelkeztek a szervezet megszűnésekor követendő eljárásról.

Továbbá a felszámolási eljárást rendező 1986. évi 11. tvr. azokra a szervezetre is a felszámolás szabályait rendelte alkalmazni, amelyek az akkori szóhasználatnál élve nem voltak a tartós fizetésképtelenség állapotában. (A tvr. 8. §-ának (1) bekezdése szerint, ha a gazdálkodó szervezet jogutód nélkül szűnik meg, a megszüntető határozatot hozó szerv, a határozat hozatalával egyidejűleg köteles kérni a felszámolási eljárás lefolytatását. Sajnos a miniszteri indoklásból sem derül ki, hogy a jogalkotó milyen szempontok alapján helyezte ezt az esetet a felszámolási tvr. hatálya alá, de a szövegezésből egyértelmű, hogy a tévedés jelen esetben kizárható, mivel az indoklás vonatkozó része a következőket szögezi le: „A felszámolási eljárás minden esetben kérelem alapján indul meg. A tervezet szerint a felszámolási eljárás akkor folytatható le, ha a gazdálkodó szervezet jogutód nélküli megszűnéséről határozatot hoztak, ideértve amikor például a szövetkezet, gazdasági társulás maga dönt a megszűnéséről – ebben az esetben a felszámolási eljárás iránti kérelem beadása kötelező -, valamint akkor, ha a gazdálkodó szervezet tartósan fizetésképtelen. Ez utóbbi címen a gazdálkodó szervezet felszámolását a hitelező, valamint maga a gazdálkodó szervezet kérheti.”).

E jogi rendezés jelentős anomáliákat tartalmazott, hiszen egy egyszerű, bármely okból való megszűnés esetén is életbe léptek a felszámolási tvr.-nek a fizetésképtelenségre alapozott és modellált eljárási szabályai. Vagyis a külső partner számára ugyanaz a gazdasági ellehetetlenülés képe jelent meg az egyébként kifogástalan pénzügyi helyzetben lévő, de megszűnni kívánó, „felszámolás alatt álló társaságokról”, mintha a fizetésképtelenség miatt kellett volna felszámolni.

Nyilvánvaló, hogy számos, alapvetően egyéb megszűnési mód van a fizetésképtelenség miatti felszámoláson kívül is, és ezért alapvetően sérti a társaságok érdekeit, ha reájuk automatikusan az akkor hatályos felszámolási tvr. szabályai vonatkoznak.

Ezzel párhuzamosan az 1988. évi 26. tvr. módosította az 1986. évi 11. tvr.-t, kivéve a gazdasági társaságok nem fizetésképtelenség miatti megszűnését a felszámolási tvr. hatálya alól. Ugyanakkor viszont ez a tvr. a nem gazdasági

társasági formában működő szervezetek (állami vállalatok, szövetkezetek stb.) esetében bevezette az egyszerűsített felszámolási eljárás fogalmát, a nem tartós fizetéképtelenség miatti megszűnés esetére. Ezzel az a képtelen helyzet állt elő, hogy más szabályok és más eljáró fórumrendszer vonatkozott a gazdasági társaságokra (végelszámolás – cégbíróság) és más a nem gazdasági társasági formában működő gazdálkodó szervezetek [egyszerűsített felszámolási eljárás – a felszámolást végző megyei (fővárosi) bíróság].

III. A SZABÁLYOZÁS LÉNYEGE

Az első Gt. a végelszámolásról mindössze hét szakaszban rendelkezett és a következő elveket rögzítette:

- A gazdasági társaság jogutód nélkül megszűnése esetén nincs felszámolási eljárás, végelszámolásra kerül sor;
- A végelszámolást főszabályként a társaság vezető tisztségviselői végzik. A szavazatok legalább egytizedét képviselő tagok kérhetik a cégbírószágtól más személy végelszámolóként való kirendelését. Amennyiben a társaságot a cégbíróság megszűntnek nyilvánítja, úgy a végelszámolót is a cégbíróság rendeli ki;
- A végelszámolás megindítását és a végelszámoló kijelölését bejegyzés és közzététel végett be kell jelenteni a cégbírószágnak. Ez utóbbi főszabály alól az első Gt. a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok vonatkozásában azt a könnyítési lehetőséget adta, hogyha a jogutód nélküli megszűnést kimondó határozatot követő 30 napon belül a végelszámolás már meg is történt, akkor elég az utólagos bejelentés;
- Azt a körülményt, hogy a végelszámolás a tulajdonosok kompetenciájába tartozó kérdés, a törvény azzal is aláhúzta, hogy végelszámolóként csak olyan természetes személy rendelhető ki, aki megfelel a vezető tisztségviselőkkel szemben támasztott követelményeknek, valamint egyetlen egy esetben sem rendelhető ki olyan személy, aki ellen a társasági tagok többsége tiltakozik;
- A végelszámoló jogállását tekintve rögzítette, hogy ha megszűnik a társaság tisztségviselőinek, képviselőinek és dolgozóinak cégjegyzési jogosultsága és ezek a végelszámolóra szállnak át;
- A végelszámoló összeállítja a társaság végelszámolási mérlegét, kielégíti a kötelezettségeket és ezeket a társaság legfőbb szerve elé terjeszti.

– A végelszámolás megfordítható folyamat, ami azt jelenti, hogy a tulajdonosok a törvény alapján bármikor dönthetnek a folyamat leállításáról. A bírói gyakorlat viszont helyesen azt az elvet érvényesítette, hogy a végelszámolás megszüntetéséről szóló döntést csak a záróméleg elfogadásáig tehetik meg a tulajdonosok.

A rendszerváltást követően viszonylag hamar – ami ha akarom akár a jogintézmény súlyát is jelenthetné – sor került a csődjog teljes újrakodifikálására (1991. évi II. törvény).

Az új törvény lényegében két eljárási formára fókuszált, nevezetesen a reorganizációra (csődeljárás), illetve a csődeljárásra (felszámolás). Mindkettő a hagyományos csődjogi dogmatikának megfelelően kiindulópontként a bekövetkezett fizetéképtelenséget, illetve a várható fizetőképtelenséget tartalmazta. A jogalkotói fázis utolsó részében a törvényjavaslat kiegészült a végelszámolással. A nem teljesen átgondolt politikai akarat az egységes törvényi szintű szabályozást tartotta szem előtt, amit – látszólag – alátámasztott a szabályozási kör azonos, vagy nagyon hasonló volta (mindegyik eljárásra a cég létezésének végén került sor), valamint az a tény, hogy 1991-ben még jelentős számú és meghatározó gazdasági erőt képviselő szervezeti kör (állami vállalat és szövetkezet) vonatkozásában a végelszámolás szabályait (egyszerűsített felszámolás néven) a csődjog tartalmazta.

A törvényalkotási folyamat feszített üteméből viszont következett a végelszámolás végleges „csődjogiasodása” is. E megállapítás igazolására néhány példa: a csődjog 46. §-a szerint a felszámoló jogosult az adós által kötött szerződések azonnali hatállyal felmondani, vagy ha a felek egyike sem teljesített szolgáltatást, a szerződéstől a felszámoló elállhat. Ugyanez az elv a végelszámolás tekintetében a 69. § szerint a következőképpen hangzik: a végelszámoló jogosult a gazdálkodó szervezet által kötött szerződéseket azonnali hatállyal felmondani, vagy ha a felek egyike sem teljesített szolgáltatást, a gazdálkodó szervezet nevében a szerződéstől elállni. A 47. § (3) bekezdése értelmében a felszámoló nem gyakorolhatja az (1) bekezdésben meghatározott azonnali hatályú felmondás, illetve elállás jogát a természetes személyek – a szolgálati lakás és garázs kivételével – lakásokra fennálló bérleti szerződesei, az iskolával vagy tanulóval a gyakorlati képzés szervezésére kötött szerződések, a munkaszerződések, a nem gazdasági tevékenységgel összefüggő kölcsönszerződés, a szövetkezeti tagok vállalkozási jogviszonyával összefüggő szerződesei, valamint a kollektív

szervződés tekintetében. A 69. § (3) bekezdésében ez az elv akként szól, hogy a végelszámoló nem gyakorolhatja az (1) bekezdésben meghatározott azonnali hatályú felmondás, illetőleg elállás jogát a természetes személyeknek (a szolgálati lakás és garázs kivételével) a lakásokra fennálló bérleti szerződése, az iskolával vagy a tanulóval a gyakorlati képzés szervezésére kötött szerződések, a munkaszerződések, a nem gazdasági tevékenységgel összefüggő kölcsönszerződés, a szövetkezeti tagok vállalkozási jogviszonyával összefüggő szerződesei, valamint a kollektív szerződés tekintetében. Eléggé feltűnő a szó szerinti megegyezés. Ugyancsak szó szerinti azonosságot találunk a 47. § (4) bekezdése, illetve a 69. § (4) bekezdése között, amelyek szerint tartási és életjáradéki szerződés felmondása esetén a másik felet megfelelő kielégítés illeti meg.

Egy felszámolás megindítása esetén teljesen logikus, hogy a felszámolónak ezen a jogcímen lehetősége van bármely szerződés felmondására. Ez abból a dogmatikai alapvetésből következik, hogy a csődjog elmetszi a normál kötelmi jogot, és helyébe speciális a csődjogra jellemző és annak célját elősegítő kötelmi viszonyokat állít. Kérdés, hogy vajon a végelszámolásnál miért adjuk meg ugyanezt a jogosítványt a végelszámolónak, hiszen itt egy tulajdonosi autonóm döntésről van szó, milyen alapon kerülnek a céggel üzleti kapcsolatban álló partnerek hátrányosabb helyzetbe, egyáltalán milyen alapon változtatjuk meg a normál kötelmi viszonyok létét.

A Csődtörvény 46. szakasza szerint a felszámoló felméri a gazdálkodó szervezet vagyoni helyzetét és a vele szemben támasztott követelményeket. A 68. szakasz szerint ugyanezt a végelszámoló is megteszi. Ezzel kapcsolatban pusztán az a kérdés, hogy vajon miért kell a végelszámolónak felmérni a cég vagyoni helyzetét a végelszámolás megindulása után, mert ez azt sugallja, hogy ez a végelszámolásról hozott döntés meghozatalakor nem volt ismert. Ezzel szemben elég nehéz elképzelni gazdaságilag, hogy a tulajdonosok cégük valós gazdasági helyzetének ismerete nélkül határoznának a cég megszűnéséről. Ez a szakasz a csődjognál indokolt, hiszen a felszámoló minden esetben külső harmadik személy. A végelszámolásnál pedig azért is nem indokolt, mert főszabályként a végelszámoló a cég korábbi ügyvezetője.

A példák sorát lehetne szaporítani, ugyancsak teljes megegyezést találunk a hitelezőknek szóló igénybejelentésnél, sőt végelszámolás estében is előírásra került, hogy a hitelező köteles az akár per alatt álló követelését is meg egyszer bejelenteni. Itt lényegében a jogalkotói fáradtságról van szó, hiszen idő hiá-

nyában nem tudott speciális rendelkezéseket kialakítani, hanem egyszerűen átírásra kerültek a felszámolás adott szakaszai. A baj csak az, hogy merőben más célú jogintézményről van szó, ezért az átemeléseket sem dogmatikai szempontból, sem pedig gyakorlati szempontból nem lehet helyeselni.

IV. A 2006-OS CÉGTÖRVÉNY MEGOLDÁSA

A 2006-os cégtörvény megoldása magába foglalja mind a '88-as szabályozást, mind pedig a '91-es szabályozást. Lényegében az összes elem átvételre került, csak sokkal bővítettebb, hosszadalmasabb formában.

Ennek alátámasztására néhány példa:

1. A végelszámolást továbbra is a tulajdonosok döntenek el és továbbra is megfordítható folyamat;
2. 45 napot kap a cég korábbi tisztségviselője, hogy a pénzügyi és egyéb kötelezően előírt iratokat elkészítse. E 45 nap különösen annak fényében érdekes, hogy az eddigi gyakorlati tapasztalatok alapján végelszámolóvá a cég korábbi vezető tisztségviselője került megválasztásra, akkor miért, minek kell neki ez a 45 nap?;
3. A végelszámoló az eljárás során felméri a cég vagyoni helyzetét. Nagy kérdés, hogy erre miért kell ebben a szakaszban sort keríteni? Nem lenne logikusabb előbb?;
4. A törvény 105. §-a elvi éllel szögezi le, hogy a végelszámolást a kezdő időponttól számítva legkésőbb három éven belül be kell fejezni.

V. A JOGINTÉZMÉNY TÉNYLEGES HELYE, LEGISZLATÓRIKUS JAVASLATOK

Húsz év gyakorlati tapasztalata után bátran állítható, hogy a jogintézmény nem töltötte be hivatását, sőt éppen ellenkezőleg, segítségével számos visszaélésre, vagy visszaélés gyanús helyzetre került sor.

Az 1988-as szabályozás a bíróságok szerepét tudatosan háttérbe szorította és tette ezt annak tudatában, hogy minden a bíróság kezébe adott jogosítvány szükségképpen növeli az eljárási időt. Ennek – eredményét – ragyogóan látjuk: amíg az anyagi jog mindent megtesz a cégalapítás gyorsasága érdekében és ebben mára már megbízható partnerré váltak a cégbíróságok, addig a megszüntetés lehetséges időtartama mára már három évre növekedett. Két nap áll tehát szemben három évvel, amely nem a visszaéléseket akadályozza meg, hanem a gazdasági szereplők kedvét szegi, így a végelszámolásnak a gazdasági életben

betöltött szerepe éppen a fordítottja lesz, annak amit a jogalkotó – vélhetőleg – szánt neki.

Megítélésem szerint a helyzeten igen gyorsan változtatni kellene és vissza kell térni a Ptk. hasonnevű intézményéhez, amely az egész kérdést – helyesen – pénzügyi elszámolás-technikai kérdésként fogja fel, nem pedig bírósági eljárásnak. Mint ahogy nem is az utóbbi, hiszen gazdasági lényegét tekintve, nincsenek és nem is lehetnek hitelezők, a tevékenység pénzügyi lezárása folyik és ahol ezzel a szereplők vissza óhajtának élni, akkor már ma is rendelkezésre állnak a büntetőjogi, a pénzügyi jogi és ezen belül az adójogi szankciók.